

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційну роботу

ГУРОВОЇ Діани Євгеніївни

«Особливості структури твердих молекулярних сполук. Азот

$^{14}\text{N}_2$ і $^{15}\text{N}_2$ та полімери», яка подається на здобуття наукового

ступеня доктора філософії за спеціальністю 104 «фізика та

астрономія» (галузь знань 10 «Природничі науки»)

У роботі Гурової Діани Євгеніївни основна увага зосереджена на структурних дослідженнях речовин з домінуючим внеском молекулярної взаємодії у кристалічному та аморфному стані та їх порівнянні. Прикладом упорядкованої кристалічної структури є речовини так званих твердих азотів $^{14}\text{N}_2$ та $^{15}\text{N}_2$, що існують в кристалічному стані тільки при низьких температурах (порядку -200°C) і є **актуальною** і вдалою модельною системою для низькотемпературних фізичних досліджень. Аморфний стан представлений в роботі поліімідом полі-4,4'-оксидифенілен-піромелітимід (каптон), який є термостійким і гнучким матеріалом в широкому діапазоні температур (-273 - 400°C) і **актуальний** для використання в приладах, що експлуатуються в екстремальних умовах, включаючи воєнні. Додатково були досліджені більш складні композитні структури на основі епоксидної смоли з домішками вуглецевих наноструктур, що покликані покращити їх експлуатаційні характеристики.

Дисертанткою були використані експериментальні методики рентгеноструктурного аналізу та оптичної мікроскопії та розрахунки методом квантової хімії.

Робота виконана у Відділі теплових властивостей і структури твердих тіл та наносистем Фізико-технічного інституту низьких температур ім. Б.І. Веркіна

НАН України згідно відомчих тем: «Термодинамічні властивості наноструктурованих систем, композитів, молекулярних твердих тіл в екстремальних умовах низьких температур» (номер держреєстрації 117U002290, шифр Ф 9-11, 2017 – 2021 рр.) та «Теплофізичні властивості, структура та низькотемпературна динаміка наноструктур, кристалічних і аморфних молекулярних систем в умовах екстремальних температур» (номер держреєстрації 0122U001504, шифр Ф 9-12, 2022 – 2026 рр.) та в рамках наукового проекту НФДУ «Квантове тунелювання коливальних збуджень в теплопровідності кристалічних та аморфних матеріалів і композитів» (номер держреєстрації 0121U111445, шифр 2020.02/0094, 2020 – 2023 рр.)

Наукова новизна роботи полягає в тому, що вперше було визначено температурну залежність амплітуди трансляційних коливань в кристалічній ґратці $^{14}\text{N}_2$ та $^{15}\text{N}_2$ в орієнтаційно упорядкованій фазі та значення параметра орієнтаційного порядку для твердого азоту $^{15}\text{N}_2$.

Важливими і цікавими є результати структурних деформаційних перебудов за низьких температур в полімерних плівок полі-4,4'-оксидифенілен-піромелітіміду. Показано, що при одновісному розтягуванні змінюється конфігурація молекул, а всебічне стискання упорядковує полімерні ланки, практично не змінюючи геометрію молекул.

Наукове значення результатів роботи про особливості кристалічної та аморфної фази має **фундаментальний** характер, а висновки про зміну структури полімерних плівок під впливом температури та механічних навантажень мають **прикладний** зміст і можуть бути використані у створенні нових матеріалів для воєнної промисловості.

Структура дисертації. У відповідності до вимог робота складається з анотації, вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел, 2 додатків з опублікованих робіт та матеріалів конференції. Робота містить 46

рисунків, 8 таблиць та список використаних джерел з 148 найменувань на 15 сторінках, що разом складає 135 сторінок.

У вступі наведено всі необхідні формальні відомості.

Перший розділ присвячено огляду літератури, а саме, властивостям досліджуваних молекулярних кристалів та полімерів та розрахункам інтенсивності рентгенівського розсіювання в молекулярних кристалах.

У другому розділі описано методики досліджень, а саме методики рентгенівської спектроскопії, оптичної мікроскопії та квантово-хімічних розрахунків.

У третьому розділі представлено результати дослідження структури твердого азоту $^{14}\text{N}_2$ та $^{15}\text{N}_2$, описано отримані температурні залежності середньоквадратичних відхилень та параметри орієнтаційного порядку для цих кристалів.

Четвертий розділ описує структурні характеристики полімерних плівок полі-4,4'-оксидифенілен-піромелітіміду при механічних навантаженнях з використанням функції радіального розподілу та квантово-хімічних розрахунків.

В п'ятому розділі описуються структури та властивості композитів на основі епоксидної смоли з вуглецевими наноструктурами, а саме нанотрубками, оксидом графену.

Достовірність результатів експериментальних досліджень структури полімера при зовнішніх навантаженнях підтверджується даними квантово-хімічних досліджень, дані середньоквадратичних відхилень та параметру орієнтаційного порядку для кристалічних твердих азотів узгоджується з даними теоретичних робіт.

Публікації та апробація. Основні наукові результати дисертаційної роботи представлено в 4 статтях у науковому журналі «Фізика низьких температур», що

індексується наукометричними базами даних Scopus та Web of Science, та в 5 доповідях на міжнародних наукових конференціях.

До тексту роботи є низка **зауважень**.

1. В тексті дисертації немає пояснення, з чим пов'язано вибір даних речовин для дослідження і відсутня кореляція та/або антикореляція між кристалічним та аморфним станом, що бажано було б зробити з аналізу рентгеноструктурних даних та похибок визначення положення атомів для двохатомного кристалу та багатоатомного полімеру. Так, наприклад, біологічні полімери мають точність визначення положення атомів 4-7 Å, а деякі прості речовини 0.01 Å і краще.
2. У третьому розділі вказується, що була отримана температурна залежність середньоквадратичних відхилень молекул $^{14}\text{N}_2$ та $^{15}\text{N}_2$ з вузла кристалічної ґратки. Треба писати про відхилення атомів, а не молекул, див. цитована авторами стаття В.І. Пересади (Peresada V.I., Syrkin E.S. On the calculation of rms atom displacements in a crystal lattice. Surface Science. 1976. Vol. 54, No. 2. P. 293–302).
3. Визначення полімерів в тексті дисертації не є коректним, що призвело до помилок в написанні назви досліджуваного полімеру полі-4,4'-оксидифенілен-піромелітіміду з 4 граматичними і однією смисловою помилкою (стор. 4, 44, 61, 84-100, 116).
4. Висновок про те, що в композиті смола з нанотрубками присутня тільки одна фаза не є коректним. Чутливості різних методик мають певні межі і тому таке твердження треба перевіряти за допомогою інших методів.
5. Синтаксичні та граматичні помилки зустрічаються по тексту.

Загальний висновок. Не зважаючи на зауваження, вважаю, що дисертаційна робота «Особливості структури твердих молекулярних сполук.

Азот $^{14}\text{N}_2$ і $^{15}\text{N}_2$ та полімери», в якій висвітлені особливості структури молекулярних речовин кристалічної та аморфної природи, повністю відповідає вимогам пп. 7, 8, 9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 21 січня 2022 року», зі змінами № 341, 502, 507, а здобувачка ГУРОВА Діана Євгеніївна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 104 -«Фізика та астрономія», в галузі знань 10 - «Природничі науки».

Опонент:

Головний науковий співробітник
відділу фізики біологічних систем

Інституту фізики НАН України,
доктор фізико-математичних наук, професор

Галина ДОВБЕШКО

Підпис головного наукового співробітника Інституту фізики НАН України
Довбешко Г.І. засвідчую.

Вчений секретар

Інституту фізики НАН України,

кандидат фіз.-мат. наук

Віктор МАНЖАРА